

UKRAYNA KRİZİ EKSENİNDE TÜRKİYE VE AB ENERJİ GÜVENLİĞİ

Mustafa ÖZALP*

Özet

Bu makalede şu temel soruya cevap aranmaktadır: Türkiye'nin Doğu-Batı ve Kuzey-Güney arasında büyük bir enerji transit ülkesi olabilme potansiyeli ve bu potansiyelin, Türkiye'nin ve AB'nin enerji güvenliğini sağlamak yolunda ne gibi fayda ve risklerinin olduğudur. Makale bu soruya cevap ararken, paralelinde şu argümanı da savunmaktadır: Türkiye ve AB; Ukrayna krizi çerçevesinde aşağıda belirtilen politikaları uyguladıkları takdirde, Ukrayna krizi, Türkiye'nin enerjide çok büyük bir transit ülke olabilmesi için kaçınılmaz bir fırsat olabilir. Aynı zamanda bu krizi tarafların nasıl fırsata çevirebileceklerine dair görüş ve öneriler vurgulanmaktadır.

AB, Ukrayna krizinden çok büyük ders almalıdır. AB ve Türkiye kendilerinin enerji güvenliğini arttırabilmeleri için bu krizi mutlaka fırsata çevirmelidirler. Türkiye-AB arasındaki enerji işbirliği, Türkiye'nin AB'ye katılım yolundaki elini güçlendirirken, AB-Türkî Cumhuriyetleri arasındaki ekonomik işbirliği ve entegrasyonu da güçlendirecektir. Tabii ki bu süreç Türkiye ve Türkî Cumhuriyetleri, ilişkilerini de zirvelere taşıyacaktır. Ankara enerji politikalarını bu doğrultuda yürütürse, Ukrayna krizinden istifade edip Türkiye'yi enerjide transit ülke olma konumuna getirebilir.

Anahtar kelimeler: Enerjide Transit Ülke Türkiye, Ukrayna krizi, Türkiye-AB Enerji Güvenliği, TANAP.

Turkey and the European Union Energy Security on the Axis of the Ukrainian Crisis

Abstract

In this paper, it is sought to answer this basic question: the potential of Turkey for being a great transit country between East-West and North-South, and what kind of profits and risks this potential has in order to provide the energy security for EU and Turkey. While this paper seeks to this question, it also defends this argument: if Turkey and EU carry out the following policies in the scope of Ukraine-Crisis, Ukraine-Crisis may be a great opportunity for Turkey to become a transit country in the energy sector. It has also been emphasized the opinions and suggestions on how the parties can turn this crisis into an opportunity.

EU should have a huge lesson from Ukraine-Crisis and Turkey should turn this crisis into opportunity to provide its energy security. While Turkey-EU cooperation strengthens Turkey's hand in the process of joining into EU, it will also strengthens the economic cooperation and integration between UE and Turkic Republics. Of course, this process will move the relationship between Republic of Turkey and Turkic Republics to the peak. If Ankara carries out its energy policies in the line with this, it makes Turkey a transit country in the energy sector, by utilizing the Ukraine-Crisis.

Keywords: Energy Transit Country Turkey, Ukraine crisis, Turkey-EU Energy Security, TANAP

* Doktora Öğrencisi, Viyana Üniversitesi, Uluslararası Gelişim Bölümü, Avusturya, mustafa.ozalp@hotmail.com.

GİRİŞ

Geçmiş yüzyıllarda olduğu gibi günümüzde de, yeraltı zenginliklerine sahip olmak devletlerarası ilişkilerde siyasi, ekonomik, kültürel ve sosyolojik olarak çok büyük bir üstünlüktür. Bu durumda yeraltı zenginlik kaynaklarının, hangi ülkelerin güzergâhlarından ve nasıl taşınacağı da çok büyük önem arz etmektedir. Bu yüzden bir ülkenin coğrafi konumundan dolayı, enerjide transit ülke olması, o ülkenin jeostratejik ve jeopolitik önemini, tıpkı zengin petrol ve gaz rezervlerine sahip ülkelerde olduğu gibi çok büyük oranda olum(suz)lu yönde etkilemektedir. Enerjide transit ülke olmanın bir ülkeye; siyasi, ekonomik ve stratejik birçok kazanımları olmakla birlikte, çok büyük riskleri de vardır. Örneğin Ukrayna. Bu ülkede merkezi otoritenin çok kuvvetli olmamasından, siyasi ve ekonomik istikrarın bir türlü sağlanamamasından dolayı, enerjide transit ülke konumunda olması enerjiyi ithal ve ihraç eden kutuplar arasında Ukrayna'yı parçalanmanın eşğine getirmiştir.

Ukrayna coğrafi konumundan dolayı tarih boyunca devletlerarası ilişkilerde; siyasi, sosyolojik, kültürel ve ekonomik olarak Kuzey-Güney eksenini diye tabir edebileceğimiz, Rusya ile Avrupa veya Doğu-Batı ekseninde Rusya ile ABD arasında kalmıştır. Bu çalışmanın konusu: Ukrayna'nın coğrafi konumu çerçevesinde, neden hep bu şekilde “çok kutuplu eksenler” arasında siyasi istikrarsızlıklar yaşayarak, toprak kaybına sebep olacak kadar parçalanmanın eşğine gelmiş olmasıdır. Araştırmanın amacı ise: Ukrayna'nın yaşamış olduğu problemleri bir “Enerji Transit Ülkesi” olan Türkiye'nin hem yaşamaması hem de Türkiye ve AB enerji arz güvenliğinin sağlanabilmesine yönelik siyasi-ekonomik çözüm önerileri sunmaktır. Tabii ki bu çözüm önerileri aynı zamanda Türkiye'nin enerjide büyük bir transit ülke (TANAP vb. Projelerin gerçekleştirilmesi) olabilmesi için Ukrayna krizinin nasıl fırsata çevrilebileceği doğrultusundadır. Araştırmada enerji arz güvenliği tanımlaması yapılmış ve aynı zamanda bu güvenliğin nasıl sağlanabileceğine yönelik çözüm önerileri, karşılıklı bağımlılık teorisi ile de desteklenmiştir. Araştırma, Ukrayna krizi çerçevesinde Türkiye-AB enerji güvenliği dikkate alınarak fosil yakıtların ithalat, ihracat ve tüketimi ile sınırlandırılmıştır.

I. ENERJİ GÜVENLİĞİ

18. yüzyılın ortalarından itibaren dünyada petrol kullanımı başlamıştır. 19. yüzyılla birlikte sanayileşmenin hız kazanması sonucunda dünyada petrole, doğalgaza ve kömüre olan ihtiyaç giderek artmaya başlamıştır. Bu çerçevede birçok düşünür ve akademisyen dünyadaki birçok savaşın enerji ihtiyacının artması sebebinden kaynaklandığını analiz etmiştir. Örneğin ABD'nin 2003 yılında Irak'ta kitle imha silahları var bahanesi ile Irak'ı işgal etmesi ve işgalden sonra Irak'ta kitle imha silahlarının bulunmadığını bizzat kendilerinin teyit etmeleri gibi.

Enerji; ülke sanayilerinin kalkınabilmesi, teknolojik gelişmelerin ilerleyebilmesi, ülke büyümelerinin sürdürülebilmesi yolunda insanlığın ihtiyaç duyduğu yaşam için kesin gerekli bir yeraltı zenginliğidir. Enerji arz güvenliği genel itibarıyla çok kapsamlı tanımlanmaktadır. Buna göre enerji arz güvenliği: “enerjinin üretimi, iletimi ve tüketimi faaliyetleri kapsamında, enerji arzı, nakli ve talebinin, yeterli miktarda ve kaliteli olarak, makul maliyet/fiyatlarla, kesintisiz ve çevreye duyarlı biçimde gerçekleştirilmesi” olarak ifade edilmektedir (Erdal ve Karakaya, 2012: 115). Bu tanımlamanın literatürde bu şekilde çok

kapsamlı olmasının sebebi, enerji arz güvenliğini etkileyen faktörlerin çok boyutlu olmasındandır. Bunlar ise; ekonomik, siyasî ve coğrafi faktörlerdir (Erdal ve Karakaya, 2012: 115). Dünya enerji ihtiyacı; kentsel gelişim, nüfus artışı, sanayileşmenin artması, elektrik kullanımının ve motorlu taşıt sayısının artması gibi unsurlara bağlı olarak artmaktadır. Bu bağlamda, bir ülkede kalkınmanın sürdürülebilir olması için enerji arzının da kesintisiz yani sürdürülebilir olması gerekmektedir. Bir ülke enerji arz güvenliğini sağlamak istiyorsa mümkün olduğu kadar kendi doğal özkaynaklarından ihtiyacını gidermeye çalışmalıdır. Bunun için alternatif kaynaklar dediğimiz rüzgâr, güneş, su vb. kaynakları etkin bir şekilde kullanmalıdır. Enerji ithalatı yapan ülkeler, enerji güvenliklerini sağlayabilmeleri için tek ülkeye veya tek kaynağa yüksek oranda bağlı kalmamaları gerekir. Bir ülke enerji ithalatı yolunda kaynak çeşitliliğini arttırırken, aynı zamanda enerji boru hatlarının güzergâhını da çeşitlendirmelidir. Aksi takdirde enerji, uluslararası ilişkilerde tehdit unsuru veya bir yaptırım aracı olarak kullanılabilir.

Rusya, AB'ye yıllık yaklaşık 130 milyar metreküp (Mrd. m³) doğalgaz ihracatı yapmaktadır. Bu da AB'nin toplam doğalgaz ithalatının üçte birine tekabül etmektedir. Rusya'dan AB'ye gelen doğal gazın yaklaşık %40'ı Ukrayna toprakları üzerinden geçmektedir (Lohmann, 2014: 3). Ukrayna'nın coğrafi konumundan dolayı, Avrupa ve Rusya arasında enerji transit ülkesi olması, günümüzde olduğu gibi geçmişte de yüksek siyasi gerilimlerin yaşanmasına sebebiyet vermiştir. Örneğin 2009 yılında Rusya ve Ukrayna arasında gaz fiyatı anlaşmazlığından dolayı çok büyük bir siyasi kriz ortaya çıkmıştır. Bu kriz sonucunda Rusya, 2009 yılının kış mevsiminde Ukrayna üzerinden Avrupa'ya ihraç ettiği gazı iki haftalığına kesmiştir. Bu gaz kesintisi sonucunda dünyada ve özellikle de Avrupa'da, Rusya'nın yeraltı zenginlik kaynaklarını, Avrupa'ya karşı bir silah veya farklı bir söylemle, tehdit unsuru olarak kullandığına dair yorum ve analizlerin sayısı artmıştır.

BP'nin verilerine göre 2012 sonu dünya birincil enerji tüketimi kaynaklar bazında şu şekilde dağılmaktadır: Petrol %33,1, kömür %29,9, doğalgaz %23,9, hidroelektrik %6,7, nükleer %4,5 ve yenilenebilir %1,9'dur. Buna göre, dünya birincil enerji tüketiminde %87 oranında petrol, doğalgaz ve kömür gibi üç büyük fosil yakıt ağırlıklı olarak tüketilmektedir (BP Statistical: June 2013). Fosil yakıtların çok büyük bir bölümü ithalat-ihracat yoluyla üretici ve tüketici ülkeler arasında yer değiştirmektedir. Dünyada fosil enerji kaynaklarının dışında kalan alternatif enerji (nükleer, hidroelektrik ve yenilenebilir olanlar) kaynaklarının kullanımı ise çok az, yaklaşık %13 civarındadır (BP Statistical: June 2013). Buradan şu sonucu çıkarabiliriz: Ülkelerin fosil yakıtlara olan ihtiyacı çok uzun bir süre daha devam edecektir. Bu bağlamda, coğrafi olarak fosil yakıtların ithalat-ihracat güzergâhında bulunan enerji transit konumuna sahip ülkelerin, jeopolitik ve jeostratejik önemi dahada çok artacak demektir.

II. UKRAYNA KRİZİ

Yukarıda da bahsedildiği gibi Ukrayna coğrafi konumundan dolayı enerji transferinin ülke üzerinde artmasına paralel olarak sürekli, "çok kutuplu eksenler" arasında siyasi istikrarsızlıklar yaşamış ve toprak kaybına sebep olacak kadar parçalanmanın eşğine gelmiştir. Bu çok kutuplu eksenler arasındaki siyasi ilişkilerde, enerji boru hatları ve enerji politikaları, sorunların çıkış noktası olmuştur. Bu sorunların çıkışının üç temel sebebi vardır: birincisi; Rusya'nın, dünyanın en büyük doğal gaz ve sekizinci büyük petrol rezervlerinin

yanında yüksek miktarda kömür rezervlerine sahip olması. İkincisi; Avrupa'nın çok yüksek miktarda petrol, doğalgaz ve kömür gibi fosil yakıtlara ihtiyaç duyması. Üçüncü sebep ise; Ukrayna'nın, Avrupa ve Rusya arasında Sovyetler Birliği'nden kalma enerji boru hatlarının geçiş güzergâhında bulunmasıdır. Ağırlıklı olarak bu sebeplerden dolayı Ukrayna bağımsızlığının ilanından, günümüze kadar kendi içerisinde merkezi otoriteyi sağlayamamış, istikrarlı bir yapıya kavuşamamıştır. Ukrayna'da bağımsızlığın ilanından (1990), 2014 yılına kadar toplam 18 hükümet değişikliği olmuş. Yani 24 yıl içinde 18 kabine değişikliği yapıldığına göre ülke siyasetinin sürekli çalkantılarla geçtiği apaçık ortadadır (Hazar Strateji Enstitüsü- Konferans. 2014). Bu çalkantılar Ukrayna'yı 16 Mart 2014 tarihinde Kırım'da yapılan referandumla toprak kaybına kadar sürüklemiştir.

Ukrayna; Rusya ve Avrupa'nın arasında bulunup, Karadeniz'e, Anzak Denizi'ne çıkışı olduğu ve Kırım Özerk Cumhuriyeti'ne komşu olduğundan dolayı stratejik önemi çok büyük bir ülkedir. Nitekim Brezezinski Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra yazmış olduğu "Büyük Satranç Tahtası" eserinde, Ukrayna'nın bu stratejik önemine sıklıkla vurgu yapmış ve Ukrayna'sız, Rusya'nın bir imparatorluk olamayacağını belirtmiştir (Sağlam, 2014:440). Ukrayna 2004 yılında gerçekleşen Turuncu Devrimi'ne kadar genel olarak Rusya yanlısı bir politika izlemiştir. Ülkede 10 yıl cumhurbaşkanlığı yapmış olan Leonid Kuçma 2004 yılındaki cumhurbaşkanlığı seçimlerinde Rus yanlısı Viktor Yanukoviç'i aday göstermişti. Fakat beklenildiği gibi olmadı çok büyük kitlesel halk hareketlerinin sonucunda Ukrayna'da Turuncu Devrimi gerçekleşti ve Avrupa yanlıları iktidara geldi (Garafli, Bilgesam: 2014). 2010 yılına geldiğimizde ise Rusya'nın desteğiyle Yanukoviç cumhurbaşkanlığı seçimlerini kazandı. Bu galibiyetle birlikte Rusya'nın, Ukrayna üzerindeki hâkimiyeti giderek artmaya başladı. Bu çerçevede Rusya ve Ukrayna, Karadeniz'de bulunan Kırım yarımadasındaki Rus filosu konusundaki anlaşmayı uzatarak, 2017'den itibaren üssün kullanım süresi 25 yıl daha arttırılmıştır (Garafli, Bilgesam: 2014). Rusya bu bölgede askeri etkinliğini arttırabilmek için Kırım'a sahip olmak istiyordu çünkü: Akdeniz'de Kıbrıs nasıl stratejik çok büyük bir öneme sahipse, Karadeniz'de de Kırım yarımadası o derecede öneme sahiptir.

Ukrayna'nın, Rusya'ya karşı daha da yakınlaştığını gören AB ülkeleri Ukrayna ile AB Ortaklık ve Serbest Ticaret Anlaşması imzalamak istediler. Fakat Rusya'nın baskısı sonucunda Yanukoviç 2013 yılının sonuna doğru bu anlaşmayı imzalamayacağını bildirdi. Yanukoviç'in bu kararının ardından Ukrayna'da, AB ve Rus yanlıları arasında dünyanın alışık olduğu büyük kitlesel halk hareketleri meydana geldi. Ülke içerisindeki bu iç karışıklıktan istifade etmek isteyen Rusya, Kırım'ı, sözde referandum yoluyla topraklarına kattı.

Bağımsızlığından günümüze kadar geçen süreçte Ukrayna'nın yapmış olduğu en büyük siyasi yanlışlık, kendisini ya tamamen Rusya'ya, ya da Batı yanlısı ülkeler olan AB-ABD grubuna yakınlaştırıcı politikalar izlemesidir. AB, Ukrayna'yı kendi bünyesine almaya çalıştı, Ukrayna'da 2004-2010 yılları arasında bu yolu destekler girişimlerde bulundu. Buna paralel olarak Ukrayna, ABD'nin büyük desteğiyle, NATO ittifakına katılmak yolunda da çaba sarf etti. Bu çabalar 2008 yılından sonra duraksamaya başlamıştır. Sovyetler Birliği'nden ayrılan Gürcistan da NATO'ya katılmak yönünde girişimlerde bulunuyordu ki, 2008 yılının Ağustos ayında Rusya bu ülkeye askeri operasyon düzenledi. Bu operasyonun sonucunda Güney Osetya ve Abhaza cumhuriyetleri bağımsızlıklarını ilan ettiler. Bu olay tabii ki NATO'nun genişlemesini de durdurdu. Buna paralel olarak da Ukrayna-NATO ittifakı askıya alındı.

Ukrayna bağımsızlığından sonra, Rusya ve Batı arasında tarafsız bir politika yürütseydi enerjide transit ülke olma stratejisinden çok daha fazla yararlanabilirdi. Yani Ukrayna yapmak istediği ekonomik anlaşmaları aynı oranda hem Rusya, hem de Batılı ülkelerle yapmalıydı. Bu şekilde karşılıklı bir bağımlılık ortaya çıkabilirdi. Ancak gerçekte Türkiye ve Ukrayna yapısal ve tarihsel özellikler açısından farklılıklar taşımasına rağmen, enerji transit konumu bakımından, Ukrayna ile bir çok benzer özelliklere sahiptir. Bu yüzden Türkiye, Ukrayna'nın yaşadığı sıkıntıları yaşamamak için; enerji ihraç ve ithalatı yapan ülkeler arasında, son derece **tarafsızlık ilkesi doğrultusunda ekonomik iş birliğini güçlendirici, akılcı politikalar** yürütürse enerjide transit ülke olma konumundan **istifade** edebilir.

Karşılıklı Bağımlılık teorisi çerçevesinde ülkeler arasında çıkabilecek herhangi bir anlaşmazlık, savaş vs. o ülkelerin birbirlerinin ekonomilerini (enerji güvenliklerini vs.) doğrudan etkileyecek olduğu için, Rusya ve Avrupa, Ukrayna'nın içişlerine karışmayacaklardı (Lehmkuhl, 2001:194). Ukrayna'nın yürütmesi gereken politika, tıpkı Avusturya'nın AB'ye katılana kadar (1995) yürütmüş olduğu tarafsızlık politikası gibi olmalıdır. Evet Avusturya bir enerji geçiş ülkesi değil: Fakat ülkenin Niederösterreich eyaletinin Baumgarten bölgesinde % 65'i devlet enerji şirketi OMV tarafından kontrol edilen büyük gaz depoları bulunmaktadır (CEGH, APA: 2013). Buraya gelen gazın üçte biri Rusya'dan gelmekte ve depolardaki toplam gaz ihtiyaca göre diğer Avrupa ülkelerine sorunsuz bir şekilde dağılmaktadır. Bu başarının temeli, Avusturya'nın geçmişte yürütmüş olduğu tarafsızlık politikasına dayanmaktadır. Yani Ukrayna tarafsızlık ilkesini benimsemeli her iki taraf (Rus-Batı) ile ticari ekonomik anlaşmalar yapan bir ülke olmalıdır (Gärtner, Salzburger Nachrichten: 2014).

Rusya'nın, NATO'nun genişlemesine sıcak bakmadığı ve bu genişlemenin gerilimleri arttıracak varsaydığımızda, Türkiye'nin kurucu üyesi olduğu, 1992'de kurulan Karadeniz Ekonomik İşbirliği (KEİ) Teşkilatı'nın önemi burada artıyor. Gerek Karadeniz'in güvenliği, gerekse Ukrayna'nın toprak bütünlüğünün korunması için KEİ teşkilatı çerçevesinde Türkiye daha aktif rol üstlenebilir (Şahingöz, 2014: 88).

III. RUSYA FEDERASYONU

Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra 2000'li yıllara kadar Rusya bir toparlanma süreci geçirdi. Rusya'da 99'lı yılların sonundan itibaren Putin dönemi başladı. Putin iktidara gelir gelmez ilk olarak Rusya'nın en çok başını ağrıttığı Çeçen sorununu çözdü. Bununla birlikte ülkenin GSMH'sında en büyük paya sahip olan petrol, gaz ve kömür gibi yeraltı kaynaklarını özel sektörün elinden alıp devlet kontrolüne geçirdi. Bu politikalar sonucunda, "Putin'in Rusya'sı" dağılan Sovyetler Birliği'nin gücünü yeniden yakaladı.

Putin, Sovyetler Birliği sınırları içerisinde kalan ülkeleri Rusya'nın yaşam alanı olarak görmüş ve buraları, kendi ülkesinin arka bahçesi olarak ilan etmiştir (Neue Zürcher Zeitung, 2013). Bu sebeple, Rusya eski Sovyetler Birliği sınırları içerisindeki ayrılıkçı halk hareketlerini desteklemiştir. 2008'de Gürcistan'da Abhazya ve Güney Osetya bölgesinde halk hareketleri ortaya çıkmış ve Rusya'nın Gürcistan'a saldırması ile sonuçlanmıştır. Tabi ki 2014'de Ukrayna'da çıkan iç karışıklık sonucunda Rusya'nın Kırım'ı ilhak etmesi de Rus dış politikasının tipik örneklerindedir. Rusya bu yolla, yani komşu ülkelerdeki halk ayaklanmalarını bahane ederek, oraların iç işlerine karışıp, oraları kendi topraklarına

bağlayarak, gerek ABD'ye, AB'ye ve gerekse dünyanın diğer ülkelerine karşı bir nevi „aba altından sopa gösteriyor“. 2008 yılına kadar Gürcistan NATO'ya katılma girişiminde bulunmuştu. Fakat Rusya'nın Abhazya ve Osetya'daki sorunları bahane edip Gürcistan'a saldırması, bu durum karşısında da NATO'nun ve batılı ülkelerin Rusya'ya karşı etkili olamaması Rusya'nın elini daha da güçlendirdi.

Rusya GSMH'sının yarısından fazlası ihraç ettiği fosil yakıtlardan oluşmaktadır. Bu ihracatın büyük bir bölümü Avrupa ve Türkiye'ye yapılmaktadır. Rus Ekonomisinin gelişip kalkınabilmesi için, ülke fosil yakıtlarının satılabileceği güvenli pazarlar bulunması gerekiyor. Eğer Rusya kendi pazarını güvensizleştirirse „bindiği dalı kesmiş“ olur.

Rusya 44,4 trilyon metreküp (dünya genelindeki payı %21,4) kapasite ile dünyanın en büyük doğal gaz rezervlerine sahiptir. Bununla birlikte 88,2 milyar varil (dünya genelindeki payı %5,3) petrol rezervleri ile de dünyanın önemli petrol üreticilerindedir (BP Statistical, June 2012). Kömür rezervleri bakımından da oldukça zengin olan Rusya, dünya toplam kömür rezervlerinin %18,2'sine (157010 milyon ton) sahiptir (BP Statistical, June 2012). Azerbaycan kamusal enerji şirketi SOKAR Türkiye sorumlusu Samir Keremli'ye göre: AB 2013 yılında Rusya'dan 136 milyar metreküp (Mrd. m³) doğal gaz ithalatı yaptı, bu ithalat ise, AB toplam doğal gaz ithalatının %38'ine denk gelmektedir (Hasen, 2014: 3). Petrolde de durum çok farklı değil. AB petrol ihtiyacının yaklaşık %34'ünü Rusya'dan ithal ediyor (Gaisbauer, 2012: 45).

IV. KARŞILIKLI YAPTIRIMLAR

Rusya GSMH'sının yarısından fazlası ihraç etmiş olduğu doğal gaz, petrol ve kömür rezervlerinin oluşturduğunu varsayarsak, ülkeler arasında karşılıklı bir bağımlılığın olduğunu net bir şekilde analiz edebiliriz. Ukrayna krizinden dolayı 2014 Mart ayının başında ABD, Rusya'ya karşı yaptırım uygulayacağını açıklamasının hemen ardından, Rus borsasında düşmeler meydana geldi. Rusya'da, İthal mal fiyatları hızlı bir şekilde yükseldi. Enflasyon oranı %7'den daha fazla yükseldi. Rus para birimi Rubel 2014'ün ilk çeyreğinde ABD doları karşısında yaklaşık %9 değer kaybetti (Lohmann, 2014: 2). Bu yüzden 25 Nisan'da Rus Merkez Bankası ülkede güveni sağlayabilmek için faizleri %7,5 oranında yükselttiğini açıkladı. Bunun sonucunda Rusya 2014'ün ilk çeyreğinde, tüm 2013'e yılı boyunca kaybettiği sermayeden daha fazla yabancı yatırım kaybetti (62,7 Mrd. ABD-Dolları) (Lohmann, 2014: 2).

Ukrayna ve Rusya arasında yaşanan gerilim bazı ülkelerin, özellikle ABD ve AB'nin, Rusya'ya karşı ekonomik-siyasi yaptırım uygulamasını da beraberinde getirdi. Örneğin AB 48 Rus devlet adamına karşı kendi sınırları içerisinde seyahat yasağı ve mal varlıklarının dondurulması konusunda yaptırımlar uyguladı. ABD de buna benzer birçok yaptırım uyguladı. Fakat bu yaptırımlar konusunda: ABD'nin Rusya'ya ne kadar ağır yaptırımlar uygulayacağından çok, AB'nin bu konuda nasıl bir strateji uygulayacağı daha çok önemli. Bunun sebepleri ise:

- AB coğrafi olarak Rusya'ya daha yakın
- AB, Rusya'nın en büyük ticaret ortağı
- Rusya enerji kaynaklarının büyük bir bölümünü AB'ye satmakta

- Ukrayna, AB-Rusya arasında çok önemli bir transit ülke
- ABD'nin önemli çıkarları (kalın-kırmızı çizgileri) Ukrayna üzerinden geçmiyor.

AB içerisinde Rusya ile ekonomik ilişkileri en fazla olan ülke Almanya'dır. Bu yüzden, Ukrayna krizinin çözümünde; Putin ve Obama'nın ne söyleyip ne yapacağından çok, Merkel ve Putin'in ne söyleyip ne yapacakları daha çok önemlidir. Çünkü Almanya petrolde %35 ve gazda %40'lara varan oranlarda Rusya'ya bağımlıdır. Buna göre yaptırımların Rusya'ya karşı caydırıcı bir unsur olabilmesi için ABD ve AB'nin yaptırımlar konusundaki politikaları sürekli ve ısrarcı olması gerekir. Eğer yaptırımlar konusunda ısrarcı ve sürekli bir tutum sergilenirse, kısa vadede AB ve Rusya bundan zarar görecektir. Uzun vadede ise, Rusya daha fazla zarara uğrayacak ve Rusya'nın geri adım atacağı öngörülmektedir. Çünkü BP'nin verilerine göre, AB yenilenebilir enerji kaynaklarının toplam enerji tüketimi içerisindeki payı 2035'e kadar %13'den %34'e çıkacak. Her ne kadar, AB doğalgaz ithalatı %66'dan %84'e çıkacak olsa da, AB'deki genel enerji talebi %6 (2035'e kadar) düşecek (Hasen, 2014: 17).

AB enerji güvenliği için, Rusya'ya alternatif olarak birçok boru hatlarının yapımı düşünüldüğünü gözden kaçırmamız gerekiyor. Bu konuda TANAP ve benzeri boru hatlarının yapımı sürdürülmektedir. Yani AB enerji ihtiyacını uzun vadede farklı güzergâh ve kaynaklardan (Türkiye üzerinden) temin edebilir. Bu yüzden yaptırımlar konusunda en çok kaygı duyan ülke Rusya olması gerekir. Eğer Avrupa bir gün Rus gazını almayı çok büyük oranda azaltırsa, Rusya gazını nereye satacak? Çin, Hindistan ve Japonya gibi ülkeler halen Rus pazarı için mevcutlar ama: Rusya, AB'ye karşı enerjiyi bir tehdit unsuru veya üstünlük olarak kullandığı gibi, **acaba Çin'e karşı da kullanabilecek mi?** Bu çerçevede daha önce Rusya ve Çin arasında gaz sevkiyatı konusunda fiyat anlaşmazlığı vardı, nitekim bu anlaşmazlık 30 yıl devam edecek bir anlaşma ile çözüme kavuşturuldu (Sağlam, 2014: 443). Ukrayna krizini bu bağlamda analiz edecek olursak, Türkiye'nin enerjide transit ülke olması Rusya için de çok büyük bir avantaj. Çünkü Rusya'nın, AB'ye az enerji satması, öte yandan Çin'e enerji bağlamında yaklaşması demektir. Bu durum Rusya'yı büyüyen Çin tehdidi ile karşı karşıya bırakabilir.

V. AB ENERJİ GÜVENLİĞİ

AB toplam doğalgaz tüketiminin %64'ünü ithalat (ağırlıklı olarak Rusya ve Norveç) yoluyla kapatıyor. Bunun ortalama üçte biri sadece Rusya'dan ithal ediliyor. OECD verilerine göre, dört AB ülkesi (Bulgaristan, Slovakya, Finlandiya ve Polonya) doğal gaz ithalatının tamamını sadece Rusya'dan temin ediyorlar.

Bazı AB ülkelerinin Rusya'dan ithal ettikleri gaz oranları yüzdelik olarak şu oranlardadır; Macaristan %70, Yunanistan %54 ve Almanya %39'dur (Die Welt Zeitung, 2014). AB içerisinde artan gaz talebine karşın, giderek azalan bir gaz üretimi var. Örneğin, AB istatistik kurumu Eurostat'ın verilerine göre, AB 2010 yılında 2009'a oranla 109,7 milyon ton petrol eşdeğerinde (MTEP) daha az enerji üretti. Bu enerji üretim düşüşünün büyük bir bölümü İngiltere ve Polonya'da oldu. (Eurostat- European Commission, 2014). AB Komisyonu 2006 raporuna göre; AB petrol ihtiyacının %82'sini, doğalgaz ihtiyacınınsa %57'sini ithal etmiştir. Buna göre AB'nin petrol ve doğalgaz ithalatı 2030 yılında, sırasıyla

%93 ve %84'e çıkması öngörülmektedir. (Rippert, 2009: 29). AB tüketmiş olduğu fosil yakıtlı enerji kaynaklarının %54'ünü ithalat yoluyla kapatıyor ve bunun için yıllık yaklaşık olarak 400 milyar Euro bütçe ayırıyor (Apa-Ots, 2014:). Tabii ki AB'nin 2009 Lizbon antlaşmasına göre, 2020 yılına kadar bu bağımlılığı azaltmak için alınmış birçok karar var. Bunlardan en önemlisi; Atmosfere zarar veren zararlı gazların kullanımını %20 azaltmak (1990 yılına oranla), yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımını % 20 arttırmak, enerji verimini ve tasarrufunu % 20 arttırmak (2005 yılına oranla) (Reichert ve Voßwinkel, 2010: 11).

AB içerisinde Rusya'dan en çok doğal gaz ithalatı yapan Almanya, petrol (%37 oranında) ve kömür (12,5 milyon ton, 992 milyon Avro değerinde) ihtiyacının da büyük bir kısmını Rusya'dan ithalat yoluyla kapatmaktadır (Petersdorff, vd., 214: 2). Her iki ülke özellikle 2011 yılında Kuzey Akım doğal gaz boru hattının yapımıyla birlikte birbirlerine daha fazla bağımlı oldular. Bu yüzden AB içerisinde enerji bağlamında, Rusya ile ekonomik ilişkileri en yüksek olan ülke Almanya olduğundan dolayı, Ukrayna krizi Almanya için daha büyük stratejik öneme sahiptir. Bu durum, "Merkel ve Putin işbirliğini veya çatışmasını" daha belirgin bir şekilde gösteriyor.

Rusya'nın Kırım'ı ilhakı, Rusya ve Almanya arasında büyük bir güç mücadelesine dönüşmüştür. Aslında Kırım her ne kadar 1954 yılında bağımsızlığına kavuşmuş olsa da, Rusya'nın etkinliği, Karadeniz'deki bu yarımada da zaman, zaman artan ve azalan dozda hep devam etmiştir. Buna en güzel örnek ise 2010 yılında yapılan bir anlaşma ile Rusya, Karadeniz'deki askeri üssünün kullanım süresini 2017'den itibaren 25 yıl daha uzatmış olmasıdır (Garafli, Bilgesam: 2014). Özellikle bu anlaşma sonucunda Almaya kendisini Ukrayna'dan büyük oranda dışlanmış hissetmiştir. Fakat şimdiki durumu analiz edecek olursak: Rusya kendisi için garanti olan Kırım'ı topraklarına kattı, ama AB de (Almanya) Kırım'ın dışında, neredeyse Ukrayna'nın büyük bir bölümü üzerinde etkinliğini arttırmaya başladı. Bu açıdan baktığımızda AB avantajlı konumda. Çünkü Ukrayna içerisinde de çok yüksek miktarda kömür, doğal gaz ve kaya gazı rezervleri var. BP'nin 2012 yılı verilerine göre, Ukrayna toplam doğal gaz rezervleri 0,6 trilyon metreküp (18,6 Mrd. metreküp 2012'de üretildi), kömür rezervleri ise 33873 milyon tondur (BP Statistical, June 2013). Dünyada giderek önemi ve üretimi artan Ukrayna-kaya gazı rezervleri ise 42 trilyon kübik fittir (U.S.-EIA, 2013: 9). Buna ilaveten ülkenin batısında bulunan, Cherneyon olarak bilinen bölge yılda iki defa hasat imkânı veren değerli topraklara sahiptir. Bu verimli topraklardan dolayı SSCB, bu bölgeyi kendisi için tahıl ambarı olarak görmüştür (Sağlam, 2014:436). Bu yüzden, Ukrayna hem Rusya için hem de AB için çok büyük önem taşımaktadır.

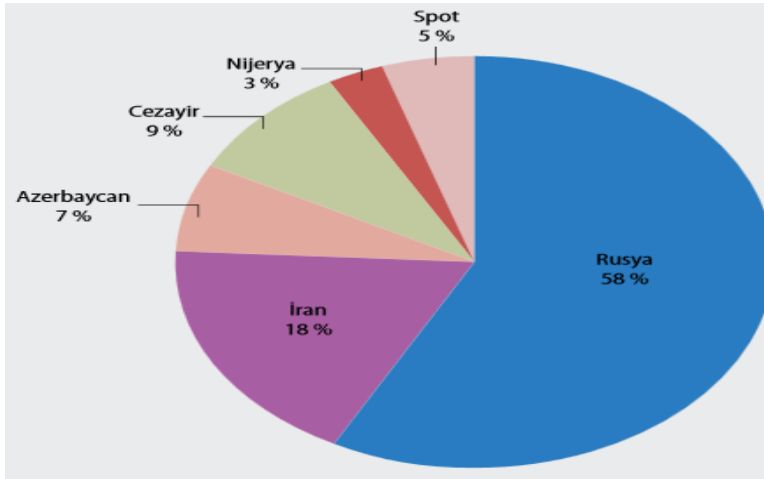
VI. TÜRKİYE ENERJİ GÜVENLİĞİ

Enerji güvenliği konusunda Türkiye'nin durumunun da pek de iç açıcı olduğu söylenemez. Çünkü ülkemiz, birincil enerji tüketiminin % 89'unu petrol, doğalgaz ve kömür gibi fosil yakıtlardan karşılamaktadır. Ülkemiz ise bu rezervler bakımından zengin bir ülke değildir. Son yıllarda rüzgâr, güneş, su vb. gibi yenilenebilir enerji kaynaklarının üretimi konusunda büyük yatırımlar yapılmış olsa da, maalesef bu oranın toplam enerji tüketimi içerisindeki payı yaklaşık %11'dir. Bu yüzden, Türkiye toplam enerji tüketiminin %75'ini ithalat yoluyla kapatmaktadır. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'nın verilerine göre, Türkiye'nin 2012 yılı toplam birincil enerji tüketimi 119.5 mtep'dir (milyon Ton Eşdeğer

Petrol). Buna göre ülkemiz; 2012 yılında enerji ihtiyacının %32'sini doğalgaz, %31'ini kömür, %26'sını petrol, %4'ünü hidrolik ve %7'si yenilenebilir enerji kaynakları ile karşılamıştır (Türkyılmaz, 2014: 2). Doğal gazın, petrol ve kömüre oranla çok temiz bir enerji kaynağı olmasından dolayı kullanımı dünya'da arttığı gibi ülkemizde de artmaktadır. 2000'li yıllarda 15 milyar metreküp (Mrd. m³) doğalgaz tüketen ülkemizin, 2014 yılında 46,5 Mrd. m³ doğalgaz tüketeceği tahmin edilmektedir.

Bir ülke içerisinde enerji tüketimindeki artış, o ülkenin büyüme ve kalkınması ile doğru orantılıdır (Korkmaz, 2012: 2). Wrigley, Smile, Allen, Ebohon ve Templet gibi önemli iktisatçılar da, enerjinin, ekonomik büyümenin önemli bir unsuru olduğunu kabul etmektedirler (Çetin ve Seker, 2012: 103). 2012 yılı verilerine göre ülkemiz petrol üretimi; petrol tüketiminin sadece %8'ini, doğal gaz üretimi ise, tüketimin %1,5'ini karşılamıştır. Türkiye'nin 2012 yılı toplam doğal gaz ithalatı 45 Mrd. m³ tür. Bunun %55'i Rusya'dan, %19'u İran'dan, %8'i Azerbaycan'dan, %10'u Cezayir'den, %4'ü sıvılaştırılmış doğal gaz (Spot-LNG) ve %1'i Nijerya'dan ithal edilmiştir (Türkyılmaz, 2014: 37).

Şekil I. Ülkeler bazında Türkiye Doğal Gaz ithalatı 2012 Yılı

Kaynak: EPDK. T.C. Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu Doğal Gaz Piyasası Dairesi Başkanlığı Ankara, 2013. S. 23

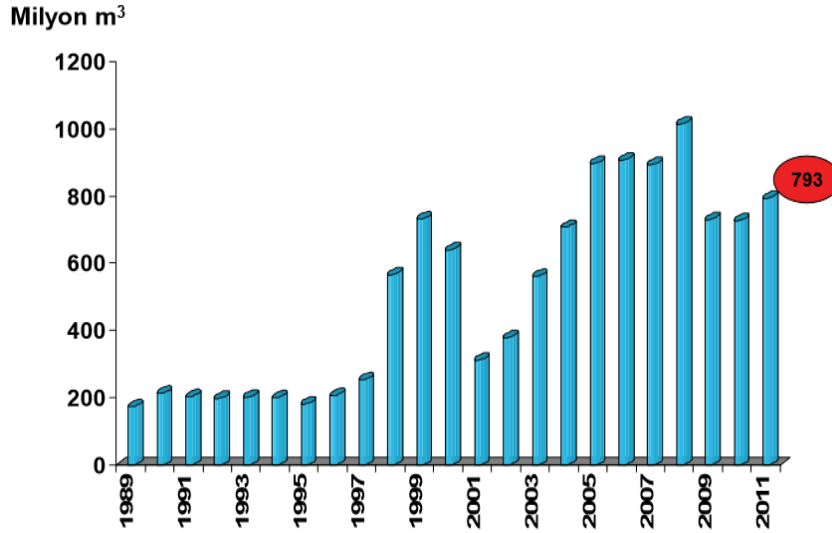
Tablo 1. 2005-2012 Yılları Doğal Gaz İthalat Miktarları (milyon Sm³)

Yıl	Rusya	İran	Azerbaycan	Cezayir	Nijerya	Spot LNG	Toplam
2005	17.524	4.248	0	3.786	1.013	0	26.571
2006	19.316	5.594	0	4.132	1.100	79	30.221
2007	22.762	6.054	1.258	4.205	1.396	167	35.842
2008	23.159	4.113	4.580	4.148	1.017	333	37.350
2009	19.473	5.252	4.960	4.487	903	781	35.856
2010	17.576	7.765	4.521	3.906	1.189	3.079	38.036
2011	25.406	8.190	3.806	4.156	1.248	1.069	43.874
2012	26.491	8.215	3.354	4.076	1.322	2.464	45.922

Kaynak: EPDK. T.C. Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu Doğal Gaz Piyasası Dairesi Başkanlığı Ankara, 2013, S. 23

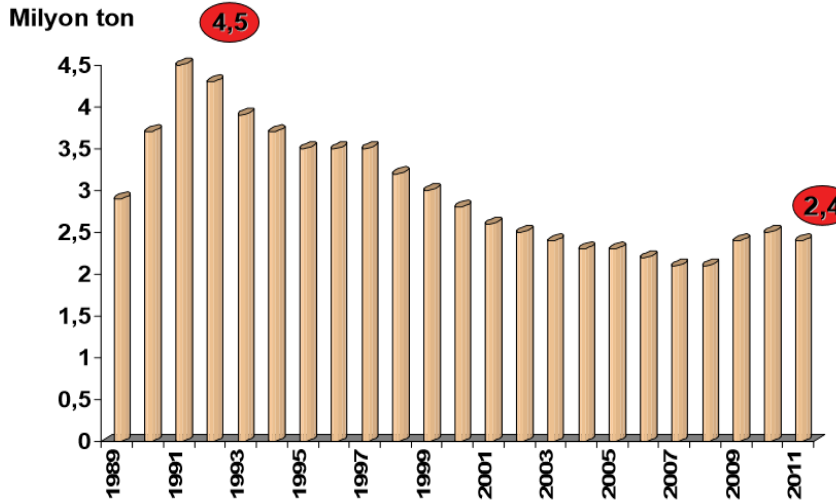
Türkiye'nin ekonomik büyüme ve kalkınmasına paralel olarak ülke içerisindeki enerji tüketimi giderek artarken, enerji üretimi ise bu alanda yapılan yatırımların yetersiz kalmasından dolayı maalesef şekil II ve şekil III de görüldüğü gibi düşük seviyelerde seyretmektedir. Türkiye 2011 yılında toplam 114.480 bin TEP (ton eşdeğer petrol) enerji tüketirken, yerli üretimin toplam tüketim içerisindeki payı ise 32.229 bin TEP'dir. Enerjide bu şekilde dışa bağımlı kalınmasından dolayı Türkiye 2011 yılında 54,1 milyar dolara varan dış alım faturaları ödemiştir ve dahada fazlasını ödemeye devam etmektedir (Bayrak, 2014: 144). Enerji bakanlığının tahminlerine göre: şimdiki mevcut politikalar takip edildiğinde Türkiye'nin enerji tüketimi 2020 yılına kadar 282 mtpe'ye çıkacak. Üretim ise 42 mtpe'den 2020'ye kadar 62 mtpe seviyesine yükselecektir (Korkmaz, 2012: 5). Türkiye'nin enerji için ödemiş olduğu bu faturalar, toplam ithalat faturasının %25'ine tekabül etmektedir ki, bu da çok büyük cari açığa sebebiyet vermektedir.

Şekil 2. 1998 -2011 Dönemi Türkiye Doğal Gaz Üretimi

Kaynak: Dünya Enerji Konseyi Türk Milli Komitesi. Enerjide Transit Ülke Türkiye. Enerji Raporu. ISSN: 1301-6318 Aralık 2012. Ankara S. 71

Şekil 3. 1998 -2011 Dönemi Türkiye Ham Petrol Üretimi

Kaynak: Dünya Enerji Konseyi Türk Milli Komitesi. Enerjide Transit Ülke Türkiye. Enerji Raporu. ISSN: 1301-6318 Aralık 2012. Ankara s. 71

VII. TÜRKİYE'NİN JEOSTRATEJİK VE JEOPOLİTİK KONUMUNUN ÖNEMİ

Dünyadaki toplam fosil yakıtların %70'inden fazlası, Türkiye'nin kuzey ve kuzeydoğu, doğu ve güneydoğusunda bulunmaktadır. Türkiye'nin batısındaki Avrupa ülkeleri, çok yüksek miktarda enerji tüketirken, az ve hatta giderek azalan enerji rezervlerine sahiptirler. Enerji rezervleri bakımından zengin olan ülkeler ise bu zenginliklerini satarak ülkelerini kalkındırmak zorunda olduklarından dolayı, güvenli enerji transit ülkelerine ihtiyaçları vardır. Aynı zamanda Avrupa ülkeleri de yüksek miktarda enerji ithalatı yapmak zorundadırlar. Bu ihtiyaçtan dolayı Türkiye'nin coğrafi konumu „21. yüzyılın İpek Yolu“ olmaya en uygun ülke konumundadır. Yani ülkemiz, yüksek miktarda enerji üretimi ve tüketimi yapan ülkelerin geçiş noktasında bulunan bir „Altın Köprü“ şeklindedir.

Avrupa ve Avrasya arasında en önemli enerji transit ülkesi olan Ukrayna ise, şimdiye kadar AB-Rusya arasında güvenilir bir ülke olamadı. Bunun en güzel örneği ise geçmişte birçok defa enerji krizlerinin yaşandığı ve günümüzde de devam eden Ukrayna krizidir. Türkiye 90'li yılların ortalarından itibaren enerjide transit ülke olabilmek için sürekli çaba gösteriyor. Bu üstün gayretin ilk örnekleri 2006'da Azerbaycan'dan, Gürcistan üzerinden, Türkiye'deki Akdeniz-Ceyhan limanına uzanan yıllık 50 Milyon ton petrol taşıma kapasitesine sahip olan, Bakü-Tiflis-Ceyhan (BTC) petrol boru hattı ve 2007'de Bakü-Tiflis-Erzurum (BTE) doğal gaz boru hatlarının yapımının gerçekleştirilmesi ile sağlandı. Ülkemizi transit ülke konumuna getirecek 2002-2012 yılları arasında gündemde olan Nabucco gaz boru hattı ise maalesef birçok engelden dolayı gerçekleşemedi. Nabucco'nun gerçekleşmemesinin en önemli sebepleri şunlardı (Özalp, 2014: 147).

- AB'nin (özellikle Almanya) bu konuda gerekli çabayı göstermemesi.
- Rusya'nın Nabucco'ya karşı Kuzey Akım projesi olan, Rusya'dan Baltık Denizi'nin içerisinden Almanya'ya uzanan doğal gaz boru hattını gerçekleştirilmesi. Bunun sonucunda Almanya'nın Rus gazına bağımlılığın artması.
- Nabucco'ya karşı, Rusya'nın Güney Akım boru hattını Rusya'dan, Karadeniz'in içerisinden Macaristan'dan Avusturya'ya uzanacak şekilde yapacağını söylemesi ve bunu tehdit olarak sürekli gündemde tutması.
- Nabucco'ya Hazar bölgesi ve Ortadoğu ülkelerinden hangisinin, gaz satacağına dair resmi bir anlaşmanın imzalanamaması.
- Tüm bu gelişmeler yaşanırken Rusya'nın, Nabucco'ya gaz satmak isteyen ülkelere baskı uygulaması, Nabucco'nun gerçekleştirilememesinin en büyük sebeplerindendi.

Aslında Türkiye, Doğu ile Batı arasında enerji transit ülkesi olabilir mi sorusuna verilecek en güzel cevap BTC ve BTE boru hatlarının gerçekleşmiş olmasıdır. Bu her iki boru hattı gerçekleşmeden önce tıpkı Nabucco'nun ve şimdi mutabakat zaptı imzalanan TANAP boru hattının yaşamış olduğu problem ve zorlukları yaşadılar ve sonucunda her ikisi de (BTC ve BTE) gerçekleşti. 2006-2007'li yıllarda BTC ve BTE gerçekleştiğinde herkes bu projelere “Asrın Projesi” diyordu. Şimdi ise TANAP Asrın Projesi şeklinde konuşuluyor. Gerçekleşip gerçekleşmeyeceğine dair birçok ümit ve ümitsizlikler var. Fakat tarihin tekerrürden ibaret olduğunu var saydığımızda ve değişen uluslararası enerji dengeleri, Ukrayna krizi gibi olayları göz önünde bulundurduğumuzda, **Ukrayna krizinin TANAP'ın gerçekleşmesini tetikleyeceği** argümanını savunabiliriz.

Türkiye'nin enerjide transit ülke olması, Türkî Cumhuriyetleri ve İran-İrak gibi ülkelerin bölgesel entegrasyonunu hızlandıracaktır. Türkî Cumhuriyetleri ve Türkiye arasında hep söylenen bir söz var "Bir Millet İki Devlet". Bu söylem şimdiye kadar ülkeler arasındaki duygusal bağı her ne kadar geliştirmiş olsa da, devletlerarasındaki ikili ilişkiler duygusallıktan öteye fazla geçemedi. Devletlerarasında karşılıklı olarak, "biz sizi seviyoruz" şeklindeki söylemler maalesef ülkelerin ilerlemesi ve kalkınması için pek de yeterli olmuyor. Türkiye ve Türkî Cumhuriyetleri arasındaki duygusal bağ, ekonomik yatırımlarla desteklenmediği sürece ne Türkiye enerjide transit ülke olabilir, ne de Türkî Cumhuriyetleri, Rusya-Çin gibi küresel ve bölgesel aktörlerin etki alanından kurtulup ekonomik ve siyasi olarak tam bağımsız olabilirler. Türkî Cumhuriyetleri içerisinde ticaret hacmimizin en yüksek olduğu ülke yaklaşık 3 mrd. Dolar ile Azerbaycan'dır. Fakat bu rakam ise çok azdır.

Rusya 2006'lı yıllardan beri eski Sovyetler Birliği toprakları üzerinde Avrasya Birliğini kurmak şeklinde bir hedef peşinde. Bu çerçevede Kırgızistan, Kazakistan ve Belarus ile yapılmış gümrük birliği antlaşmaları mevcut. Rusya bu gümrük birliği antlaşmasını diğer Türkî Cumhuriyetlerinin de imzalaması için çaba sarf etmektedir. Türkiye, Rusya'nın bu yayılmacı politikasının önüne geçebilmek için bir an önce Türkî Cumhuriyetleri ile karşılıklı entegrasyonu artırıcı ekonomik adımlar atması gerekir. Bu adımlar; boru hatlarının inşasından, inşaat sektörü vb. alanlarda daha fazla olmalıdır. Türkiye; Orta Asya ülkeleri ile ekonomik, siyasi, kültürel ve dini ilişkileri geliştirirken kesinlikle Rusya ve Çin ile gerilimi artırıcı veya rekabetçi şeklinde siyasi tavır takınmamalıdır. Tam aksine Rusya'ya rağmen değil de Rusya ile birlikte politikalar geliştirmelidir. Örneğin, Ukrayna'nın enerjide güvenli bir transit ülke olmadığına dair Rusya ve AB defalarca uyarılıp, Rusya ve AB'nin desteğiyle Türkiye üzerinden yeni boru hatlarının yapımı konusunda Rusya ikna edilebilir, bu yolda çabalar sarf edilmelidir.

VIII. TRANS ANADOLU DOĞALGAZ BORU HATTI (TANAP) PROJESİ

TANAP projesinin yapımı konusunda Azerbaycan ve Türkiye arasında 26 Aralık 2011'de mutabakat zaptı imzalandı. 26 Haziran 2012'de de Hükümetler arası imzalar atıldı. Bu anlaşma çerçevesinde: Türkiye ve Avrupa'nın doğalgaz ihtiyacını karşılamak için, Azerbaycan'nın Şah Deniz-2 sahasından, Türkiye üzerinden TANAP yoluyla gaz taşınacaktır. TANAP Projesi için 4 aşama öngörülmektedir. Bu aşamanın ilki, 2018'de ilk gaz akışıyla gerçekleşecektir. 2020 yılına gelindiğinde 16 Mrd. m³ kapasiteye ulaşacak ve bunun 6 Mrd. m³'ü Türkiye kendisi kullanacak. Türkiye'de toplam 23 ilden geçecek olan bu boru hattının kapasitesi 2023'de 23 Mrd. m³'e, 2026'da ise 31 Mrd. m³'e çıkartılacaktır (Tanap Proje sayfası, 2014:). Türkiye üzerinden Avrupa'ya çıkış noktaları Yunanistan ve Bulgaristan sınırları olan, bu boru hattının yapım maliyeti yaklaşık olarak 12 mrd. Dolar olacaktır. Toplam uzunluğu 841 km olan bu boru hattının çok büyük bir kısmı Türkiye üzerinden geçeceği için, Türkiye bu yatırımdan daha fazla pay alacaktır. Bu hattın yapımı esnasında da binlerce kişi istihdam edilecektir (Hasen, 2014:11).

SONUÇ

Bu makalede fosil yakıtlar bakımından AB'nin, Rusya'ya aşırı bağımlı olduğu analiz edilmiş, ve şu an yaşanmakta olan transit ülke Ukrayna krizi çerçevesinde değerlendirilip, Avrupa enerji güvenliğinin **ne derecede vahim bir durumda** olduğu tespit edilmiştir.

Makalede, Ukrayna krizi çerçevesinde yaşanan siyasi gelişmeler *karşılıklı bağımlılık teorisi* çerçevesinde şu şekilde özetlenmiştir: Eğer AB ekonomik kalkınmasını sürdürebilir kılmak istiyorsa, Türkiye'nin enerjide transit ülke olma konumunu siyasi ve ekonomik olarak desteklemek zorundadır. Aynı durum Rusya için de geçerlidir. Eğer ki Rusya, ekonomik kalkınmasını sürdürmek istiyorsa, enerji kaynaklarını satabileceği güvenli pazar ülkelere ve güvenli transit ülkelere ihtiyacı vardır. Genel itibariyle bu iki sebepten dolayı, Ukrayna krizi **Türkiye'nin enerjide transit ülke** olma konumunu önümüzdeki yıllarda **daha da güçlendirecektir**.

Ukrayna krizinden kaynaklanan sebeplerden dolayı, ABD ve AB ittifakının, Rusya'ya karşı ekonomik ve siyasi yaptırımlar uyguladığını konu alan bu çalışmada, Türkiye'nin bu kriz ekseninde ileriye dönük olarak uygulaması gereken strateji şu şekilde özetlenmiştir: Türkiye hem AB'ye aday, hem de ABD ile stratejik ortaklığı olan bir ülke. Bunun yanında 35 mrd. Dolar ticaret hacmi ile Moskova, Ankara'nın en büyük ticaret ortaklarından biridir. Bu yüzden Türkiye, batılı ülkelerin Rusya'ya karşı uyguladığı yaptırımlar konusundaki tutumunu, Batılı ülkelere göre değil de Türkiye'ye ne gibi fayda getireceği veya zarar vereceği stratejisine göre hesap etmelidir. Aksi takdirde Ankara'nın, Ukrayna krizini fırsata dönüştüremeyeceği vurgulanmıştır.

Eğer Türkiye, bölgesel ve küresel politikalarda daha fazla söz sahibi ve oyun belirleyici bir ülke olmak istiyorsa, ülke kalkınması için hayati önem taşıyan enerji güvenliğini garantiye alması gerekir. Bu da ancak yenilenebilir enerji kaynaklarının, birincil enerji kaynakları içerisindeki kullanım payını arttırmak ve ülkeyi bir enerji transit geçiş ülkesi yapmakla mümkündür. Türkiye 2023 yılı hedefine ulaşabilmek için boru hatlarını bir amaç değil de, araç olarak değerlendirmelidir. Bu aracı gerçekleştirebilmek için Ukrayna krizini büyük bir fırsat olarak görmelidir.

KAYNAKÇA

- Apa-ots: Glawischnig (2014), Glawischnig Southstream-Pipeline vergrößert Gas-Abhängigkeit-der-EU.İnternet-Adresi: http://www.ots.at/presseaussendung/OTS_20140506_OTS0186/glawischnig-southstream-pipeline-vergroessert-gas-abhaengigkeit-der-eu Erişim Tarihi: 09.07.2014.
- BAYRAK Metin ve ESEN Ömer (2014), Türkiye'nin Enerji Açığı Sorunu ve Çözümüne Yönelik Arayışlar. Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi Cilt: 28, Sayı: 3, 139-157
- BP Statistical Review (2013), World of Energy- June. Rapor İnternet Adresi; <http://www.bp.com/statisticalreview> Erişim Tarihi: 16.07.2014
- BP Statistical Review (2012), World of Energy June. Rapor İnternet Adresi; [bp.com/statisticalreview](http://www.bp.com/statisticalreview) Erişim Tarihi: 20.07.2014
- CEGH Central European Gas Hub im Jahr 2012 mit deutlich gestiegenem Handelsvolumen http://www.ots.at/presseaussendung/OTS_20130110_OTS0024/central-european-gas-hub-im-jahr-2012-mit-deutlich-gestiegenem-handelsvolumen Erişim Tarihi: 13.11.2014

- ÇETİN Murat ve SEKER Fahri (2012), ENERJİ TÜKETİMİNİN EKONOMİK BÜYÜME ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ. Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi Uludağ Journal of Economy and Society Cilt/Vol. XXXI, Sayı/No. 1, pp. 85-106
- Die Welt Zeitung (2014), So abhängig ist Europa wirklich von russischem Gas. İnternet Adresi;<http://www.welt.de/wirtschaft/article125698460/So-abhaengig-ist-Europa-wirklich-von-russischem-Gas.html> Erişim Tarihi: 06.08.2014
- ERDAL Leman ve KARAKAYA Etem (2012), ENERJİ ARZ GÜVENLİĞİNİ ETKİLEYEN EKONOMİK, SİYASÎ VE COĞRAFÎ FAKTÖRLER. Uludağ Üniversitesi. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi Uludağ Journal of Economy and Society Cilt/Vol. XXXI, Sayı/No. 1, pp. 107-136
- EPDK. T.C. ENERJİ PİYASASI DÜZENLEME KURUMU (2013), Doğal Gaz Piyasası Dairesi Başkanlığı ANKARA. Rapor. İnternet Adresi; <http://www.epdk.org.tr/index.php> Erişim Tarihi: 06.08.2014.
- Eurostat, European Commission (2012), Energieerzeugung und –einführen, Daten von August 2012. Neueste Daten: Weitere Informationen von Eurostat, Haupttabellen und Datenbank. İnternet-Adresi; http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Energy_production_and_imports/de Erişim Tarihi: 17.08.2014.
- GAISBAUER, Isabella (2012), Die Beziehungen zwischen der EU und Russland: Zusammenarbeit und Wertedifferenz. Hochschulschrift Uni Wien.
- GAFARLI Orhan (2014), AB ile Rusya Arasında Ukrayna. Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi (BİLGESAM) makalesi. İnternet Adresi; <http://www.bilgesam.org/incele/76/-ab-ile-rusya-arasinda-ukrayna/#.U33E4RAWdJA> Erişim Tarihi: 29.06.2014.
- GÄRTNER Heinz, (2014), Die Ukraine braucht großen Deal. Salzburger Nachrichten. <http://www.oiiip.ac.at/fileadmin/Unterlagen/Dateien/Publikationen/Ukraine.pdf> Erişim Tarihi: 13.07.2014
- Hazar Strateji Enstitüsü (Hasen) (2014), Türkiye'nin Enerji Merkezi Olma Yolunda TANAP Projesinin Rolü. Rapor: Enerji ve Ekonomi Araştırmalar Merkezi, İstanbul. Konferans- Video Galerisi, İnternet Adresi: http://hazar.org/video/video_galeri/turkiye_nin_enerji_merkezi_olma_yolunda_tanap_projesinin_rolu_631.aspx Erişim Tarihi: 10.06.2014
- Hazar Strateji Enstitüsü (Hasen) (2014), Ukrayna Sorunu Ekseninde Kırım. Konferans-Video Galerisi, İnternet Adresi: http://hazar.org/video/root/video_galeri_28.aspx Erişim Tarihi: 03.07.2014
- KORKMAZ Özge, DEVELİ Abdülkadir (2012), Türkiye’de Birincil Enerji Kullanımı, Üretimi ve Gayri Safı Yurt İçi Hasıla (GSYİH) Arasındaki İlişki. Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. Cilt:27, Sayı:2, ss.1-25.
- LOHMANN, Sascha (2014), Unilaterale US-Sanktionen gegen Russland Perspektiven für die transatlantische Zusammenarbeit. Stiftung Wissenschaft und Politik Deutsches Institut für Internationale Politik und Sicherheit. SWP-Aktuell 2014/A 30, Mai
- LEHMKUHL, Ursula (2001), Theorien internationaler Politik. Einführung und Texte 3.,

- erg. Aufl. Oldenbourg verlag, München – Wien.
- MÜHDAN, Saglam (2014), 21. Yüzyılda küresel rekabetin zemini Ukrayna. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi Cilt: 69 Sayı: 2, 435-444
- Neue Zürcher Zeitung (2013), Russische Machtpolitik im eigenen Hinterhof: İnternet Adresi; <http://www.nzz.ch/aktuell/international/auslandnachrichten/russische-machtpolitik-im-eigenen-hinterhof-1.18153166> Erişim Tarihi: 20.08.201
- ÖZALP, Mustafa (2014), Die Brückenfunktion der Türkei. Das Nabucco Projekt im Rahmen des Beitrittsprozesses der Türkei zur Europäischen Union. AV Akademikerverlag (yaynevi), Saarbrücken, Deutschland
- PETERSDORFF Carsten, DINGERS Katja, BOSQUET Michelle, ve OFFERMANN Markus (2014), Energieabhängigkeit von Russland durch Energieeffizienz reduzieren. Kurzstudie. beauftragt durch: Deutsche Unternehmensinitiative Energieeffizienz e.V. (DENEf) Ecofys. İnternet Adresi; <http://www.ecofys.com/files/files/ecofys-2014-energieabhaengigkeit-durch-effizienz-reduzieren.pdf> Erişim Tarihi: 20.08.2014
- REICHERT Götz und VOBWINKEL Jan S. (2010), Europäische Energie-, Klima- und Umweltpolitik. Centrum für Europäische Politik (CEP), Freiburg, im September.
- RIPPERT Sébastien (2009), Die energiepolitischen Beziehungen zwischen der Europäischen Union und Russland: 2000 - 2007 ; europäische und russische Interessen im Spannungsfeld zwischen Annäherung und Entfremdung. Bouvier Verlag, Bonn
- SAHINGÖZ Hasan (2014), Entwicklung der GASP Europas und das Verhältnis zur Türkei. Die Rolle der GASP bei einem EU-Beitritt der Türkei. AV Akademikerverlag (yaynevi), Saarbrücken, Deutschland
- Tanap Resmi Proje sayfasi: İnternet Adresi; <http://www.tanap.com/tanap-nedir> Erişim Tarihi: 13.07.2014
- TÜRKYILMAZ Oguz (2014), Türkiye'nin Enerji Görünümü Raporu. TMMOB Makina Mühendisleri Odası Raporu. İnternet Adresi; <http://esiad.org.tr/wp-content/uploads/2014/02/O%C4%9Fuz-T%C3%BCrky%C4%B1lmaZ-T%C3%BCrkiyenin-Enerji-G%C3%B6r%C3%BCn%C3%BCm%C3%BC-ve-Gelece%C4%9Fi.pdf> Erişim Tarihi: 09.08.2014
- U.S. Energy Information Administration (EIA) (2013, Technically Recoverable Shale Oil and Shale Gas Resources: An Assessment of 137 Shale Formations in 41 Countries Outside the United States. İnternet Adresi; http://www.ad-res.com/pdf/A_EIA_ARI_2013%20World%20Shale%20Gas%20and%20Shale%20Oil%20Resource%20Assessment.pdf Erişim Tarihi: 15.08.2014
- Dünya Enerji Konseyi (2012), (world energy council)Türk Milli KomitesiEnerjide transit ülke Türkiye. Enerji Raporu. Aralık, Ankara. ISSN: 1301-6318. DEK-TMK Yayın No: 0021/2012